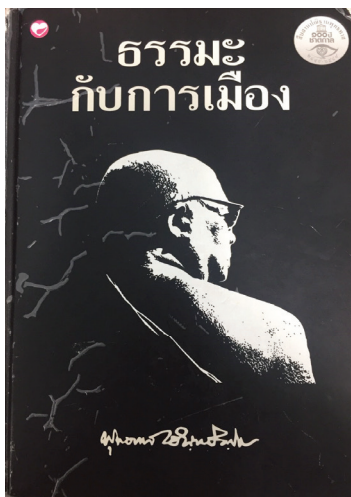

วิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ธรรมะกับการเมือง”

"Dharma and Politics"

พิชัย สุขวุ่น¹ | Pichai Sookwoon

ชื่อหนังสือ ธรรมะกับการเมือง
ผู้แต่ง พุทธทาสภิกขุ
จำนวน 600 หน้า
ปีที่พิมพ์ 2549
ราคา 300 บาท
สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ

บทนำ

ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยเพิ่งผ่านการเลือกตั้ง และมีรัฐบาลบริหารประเทศ โดยมีการแถลงนโยบายเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562 แม้มีรัฐบาลบริหารประเทศแล้ว แต่คนส่วนใหญ่ยังเป็นกังวลว่าในภาวะที่จำนวนเสียงของรัฐบาลมากกว่าฝ่ายค้านเพียงเล็กน้อย การที่รัฐบาลจะบริหารประเทศได้อย่างราบรื่น จึงเป็นไปได้ยาก ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นรัฐบาลผสมจึงมีปัญหาการต่อรองเพื่อให้ได้เปรียบทางการเมือง ภาวะทางการเมืองเช่นนี้ส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมีอาจหลีกเลี่ยง แต่ไม่ว่าการเมืองของประเทศจะเป็นอย่างไร การดำรงชีวิตก็ต้องเป็นไป ทุกชีวิตจึงต้องค่อย ๆ แก้ปัญหาด้วยตนเอง

ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรนำเนื้อหาของหนังสือเรื่อง “ธรรมะกับการเมือง” ของท่านพุทธทาสภิกขุ มานำเสนอ ด้วยหวังว่า

¹ดร.ประจำสาขาวิชาจิตรกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ติดต่อได้ที่ : pichaiart@hotmail.com

¹Dr., Program in Painting, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, e-mail: pichaiart@hotmail.com

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จะช่วยชี้ทางให้แก่การเมืองในประเทศไทย ให้มีคุณภาพมากกว่าเดิม และเป็นการเมืองที่แท้จริง เพื่อให้สังคมเกิดสันติภาพได้

ในความเห็นของผู้เขียนนั้น การเมืองของประเทศไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นการเมืองที่เดินไปบนเส้นทางการบริโภคใช้สอยเพื่อความสะดวกสบายที่เกินพอดี หมายถึงการมุ่งหวังที่คล้าย ๆ กันของทุกประเทศ ที่ต้องการพัฒนาประเทศให้เกิดความก้าวหน้า ในการบริโภคใช้สอยอย่างสุดเหวี่ยง และในความก้าวหน้านี้ จะมีกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ คอยสะสมทุนให้ตนเองได้ทรัพยากรให้ได้มากที่สุด ในระบบการเมืองดังกล่าว จึงเป็นการยื้อแย่งที่ถูกกฎหมาย สิ่งที่เราเรียกว่า “ความเหลื่อมล้ำ” จึงเกิดขึ้นทั่วโลก ระบบการเมือง จึงเป็นเพียงเครื่องมือของการจัดสรรทรัพยากรไปให้แก่คนบางกลุ่มเท่านั้น แต่สิ่งที่ต้องแลกมาจากกระบวนการเหล่านี้ คือ ความขัดแย้งทางสังคม การทำลายระบบนิเวศ และทำลายการอยู่ร่วมกันทางสังคม ทำให้เกิดตึกาทางสังคมว่า การมีอำนาจที่เหนือกว่าไม่ว่าจะเป็นอำนาจชนิดใด ย่อมใช้อำนาจนั้นเพื่อหาประโยชน์ให้ตนเองถือเป็นความถูกต้องชอบธรรม เพราะไม่ผิดกฎหมาย และกฎหมายก็เขียนรองรับคุ้มครองการหาประโยชน์จากอำนาจเหล่านั้นไว้เป็นอย่างดี

วัฒนธรรมการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง กลายเป็นวิถีทางการเมือง และเป็นวิถีของการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะผ่านระบบการเมืองใด ๆ ก็ตาม ทั้งประชาธิปไตย และสังคมนิยม ด้วยเหตุนี้ความทุกข์ของคนทั้งสังคมหรือทั่วโลก ย่อมเกิดจากวิถีทางการเมือง ที่เห็นแก่ตัวในทุกระดับของความสัมพันธ์ทางสังคม และถ้าสังเกตวิถีการพัฒนาประเทศผ่านระบบการเมืองในปัจจุบัน การใช้อำนาจที่เหนือกว่าเพื่อสะสมทรัพยากรผ่านการจัดสรรทางการเมืองนับวันยิ่งมีความเข้มข้น รวดเร็ว และรุนแรงขึ้นทุกขณะ ซึ่งเท่ากับเป็นการเติมเชื้อ ความขัดแย้งทางสังคมให้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

วิถีทางการเมืองเพื่อกอบโกยทรัพยากรให้เป็นของตนเองนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการเมืองในระบบที่ผ่านการเลือกตั้งเท่านั้น การดำเนินชีวิตประจำวันก็ตกอยู่ในวิถีนี้เช่นเดียวกัน ปัญหาในครอบครัว ชุมชน และปัญหาในองค์กรต่าง ๆ จึงมีพื้นฐานมาจากการเห็นแก่ตัว การกล่าวถึงหลักธรรมาภิบาล เพื่อการปฏิรูปองค์กรต่าง ๆ จึงมีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง กฎหมายที่เขียนขึ้นเพื่อการปฏิรูปจึงมีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องธรรมาภิบาลอย่างเข้มข้น สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาของการเห็นแก่ตัวเป็นปัญหาสำคัญของการรวมตัวเป็นสังคม

วิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ธรรมะกับการเมือง”

แต่กฎหมายที่บัญญัติไว้อย่างสวยหรูก็ไม่อาจมีประสิทธิภาพได้ เพราะมีหนทางในการหลบเลี่ยงอยู่เสมอ ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่าการเมืองก็คือความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน และสัมพันธ์ไปถึงโครงสร้างทางการเมืองที่ออกแบบให้มีผู้แทนและพรรคการเมือง วิธีของการเมืองที่กล่าวมานี้กลายเป็นเรื่องที่เคยชิน และดูว่าจะหมดหนทางแก้ไข หรืออาจจะยอมจำนนว่าชีวิตและการเมืองย่อมเป็นเช่นนี้

อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรหมดหวังกับการแก้ปัญหาทางการเมือง เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมคิดค้นวิธีแก้ปัญหาอยู่เสมอ แต่มีปัญหาว่าเรามีความรู้เพียงพอที่จะแก้ปัญหาทางการเมืองหรือไม่ หนังสือเรื่อง “ธรรมะกับการเมือง” ของท่านพุทธทาสภิกขุ จะให้ทางออกของการเมืองเป็นอย่างดี โดยท่านชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติได้กำหนดกฎเกณฑ์ทางการเมืองไว้เรียบร้อยแล้ว แต่เราไม่รู้ จึงทำการเมืองที่สวนทางกับที่ธรรมชาติกำหนด การเมืองจึงกลายเป็นเรื่องของการอื้อแอ่งผลประโยชน์กันตลอดเวลา สิ่งที่เราเรียกว่า “กฎธรรมชาติ” จึงกลายเป็นสาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้ การอธิบายการเมืองของท่าน จึงสวนกระแสกับวิถีทางการเมืองที่กล่าวมาในตอนต้นอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นเส้นทางที่จำเป็นต้องเดินไปในทิศทางนี้ ไม่เช่นนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดจะเดินหน้าเข้าสู่ความขัดแย้งในทุกระดับ

หนังสือเรื่อง “ธรรมะกับการเมือง” เป็นการถอดมาจากคำบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เมื่อ พ.ศ. 2519 ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี การพิมพ์ครั้งนี้ เป็นครั้งที่ 3 เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 โดยสำนักพิมพ์ สุขภาพใจ มีความหนา 600 หน้า จำนวน 2,000 เล่ม ในคำอนุโมทนาซึ่งถือเป็นคำนำ ในหนังสือเล่มนี้มีอยู่สองตอน ตอนแรกไม่ปรากฏว่าเขียนขึ้นในการจัดพิมพ์ครั้งไหน แต่ตอนที่สองมีการระบุว่า เป็นคำอนุโมทนาที่จัดพิมพ์ในครั้งแรกคือ พ.ศ. 2522 คำอนุโมทนา ตอนแรกเป็นการอธิบายว่า องค์การโลกไม่สามารถพิทักษ์สันติภาพของโลกได้ แต่กลายเป็นเวทีที่ยอแอ่ง ฉกฉวยความได้เปรียบต่อกัน ศาสนาจึงกลายเป็นที่พึ่งสุดท้ายของโลกทุกศาสนา ของโลกจึงมีเนื้อในที่สามารภแก้วิกฤตของโลกได้ การทำให้โลกมีศาสนาจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน คนทุกวันนี้เพียงแต่รู้ธรรมะ แต่ก็ไม่ใช้ธรรมะ มาแก้ปัญหาเท่าที่ควรและยังไม่กลัวอันตรายที่เราไม่มีธรรมะอีกด้วย

ในตอนกลางของคำอนุโมทนาดังกล่าว ท่านโยงมาถึงการจัดการศึกษา ในยุคปัจจุบันที่ไม่ได้สอนธรรมะ มัวแต่สอนหนังสือและอาชีพ พลเมืองในปัจจุบันจึงยากที่จะมี ธรรมะมากขึ้นทุกที เพราะหลงใหลสนิยมตามใจตนเอง บูชาความอโรยทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แทนการบูชาพระเจ้า การที่คนส่วนใหญ่เห็นตรงกันทั้งหมดเช่นนี้ จึงเป็นการยาก ที่จะให้บูชาธรรมะ จิตแห่งกามาวจรภูมิกำลังครองโลก กิจกรรมธรรมโฆษณจึงตกอยู่ใน ลักษณะกลิ้งครกขึ้นภูเขา หรือถึงกับจูงช้างลอดรูเข็ม แต่แม้จะยากลำบากอย่างไรก็มีความจำเป็นต้องทำต่อไป

คำอนุโมทนาตอนที่สองมีการกำกับไว้ว่าเป็นการจัดพิมพ์ครั้งแรก ในคำอนุโมทนา ส่วนนี้ มีสาระสำคัญอยู่หลายตอน ซึ่งเจาะจงกล่าวถึงการเมืองโดยตรง ท่านเริ่มต้นอธิบายว่า “ธรรมะกับการเมืองเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ แยกกันที่ไรการเมืองก็กลายเป็นเรื่องทำลายโลกขึ้นมาทันที” แม้แต่นักปราชญ์การเมืองในยุคโบราณก็อธิบายว่าทุกคนเป็นสัตว์การเมือง คือ มีหน้าที่สนใจการเมือง เพื่อร่วมกันจัดสังคมให้อยู่กันอย่างสงบสุข แต่คนสมัยนี้ ใช้การเมืองเป็นเครื่องมือกอบโกย หรือพาดพิงผู้อื่น ครอบงำผู้อื่น เพื่อประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว

แท้จริงแล้ว การเมืองคือหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎธรรมชาติอันเฉียบขาด เพื่อผลคือการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ แต่เมื่อไม่มีการคำนึงถึงศีลธรรม การเมืองก็กลายเป็นเรื่องสกปรกสำหรับหลอกลวงกัน อย่างไม่มีขอบเขต จะมีใครสักกี่คนที่เป็นนักการเมืองเพื่อเอาบุญ ด้วยการมุ่งสร้างสันติภาพขึ้นในโลก นักการเมืองที่แท้จริงต้องสังกัดพรรคที่ขึ้นอยู่กับพระเป็นเจ้า ซึ่งเป็นยอดสุดของนักการเมือง โดยมุ่งหมายจัดสากลจักรวาล ให้อยู่กันอย่างสงบสุขโดยไม่ต้องใช้อำนาจ แต่มนุษย์เป็นอันธพาล จัดการเมืองอยู่ในพรรคของมารหรือกิเลส เพื่อตัวกู - ของกู โดยไม่มองประโยชน์ของผู้อื่น ซึ่งเป็นการทำทนาย เหยียดหยามพระเจ้า

การเมืองที่แท้จริงจึงต้องตั้งอยู่บนรากฐานของศาสนา ทุกศาสนามีหลักอยู่ว่า “สัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นักการเมืองที่มี สัจจะธรรมข้อนี้อยู่ในใจ ย่อมเป็นนักการเมืองของพระเจ้า การเคลื่อนไหวทุกกระเบียดนิ้ว มีแต่บุญกุศล จนกระทั่งกลายเป็นปูชนียบุคคล จึงขอให้โลกเรามีนักการเมืองที่ว่าเป็น ผู้จัดการการเมืองของโลก

การเขียนคำอนุโมทนาของท่านเป็นการบ่งบอกถึงสถานการณ์ทางการเมืองทั้งในระดับโลก ชุมชน และครัวเรือน ว่าเป็นไปอย่างไร้ราบรื่น เพราะมนุษย์เห็นแก่กิเลส เห็นแก่ความร่อยหรางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มากกว่าสนใจคำสอนทางศาสนา แม้แต่ในระบบการศึกษาที่ทำการในปัจจุบันก็ละทิ้งธรรมะ เห็นว่าเป็นเรื่องไม่จำเป็น แต่การไม่สนใจธรรมะดังกล่าวเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการกำหนดระบบทางการเมือง ธรรมะกับการเมืองจึงเป็นสิ่งเดียวกัน คือ การจัดการให้คนจำนวนมากอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ ทุกคนจึงมีหน้าที่ทางการเมือง ซึ่งหน้าที่นี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่กำหนดไว้อย่างเฉียบขาด และนักการเมืองต้องสังกัดพรรคของพระเป็นเจ้า ที่จัดการให้สากลจักรวาลอยู่กันอย่างสงบสุข

สิ่งที่ปรากฏในคำอนุโมทนานี้ มีข้อความบางตอนที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้อ่านเห็นสาระสำคัญที่ท่านต้องการจะอธิบายว่าธรรมะกับการเมืองนั้นเกี่ยวข้องกันอย่างไร ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานความเข้าใจเรื่องนี้มาก่อนจะเข้าใจความหมายของเรื่องนี้ได้ยาก ข้อความที่ควรทำความเข้าใจในตอนต้นนี้ ประกอบด้วย (1) การเมืองเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติอันเฉียบขาด (2) นักการเมืองที่แท้จริงต้องสังกัดพรรคที่ขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้า

ในข้อแรก ท่านระบุลงไปตรง ๆ ว่า การเมืองเป็นหน้าที่ ๆ ธรรมชาติบังคับให้มนุษย์ทุกคนต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง คือจะหลบเลี่ยงไม่ทำหน้าที่นี้ไม่ได้ ความหมายของข้อความนี้คือ ทุกอย่างบนโลกนี้ทั้งมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ ถูกธรรมชาติกำหนดว่าถ้าจะมีชีวิตรอดเป็นปกติสุขต้องทำหน้าที่ทางการเมือง หน้าที่ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นนักการเมืองที่เป็นตัวแทนของประชาชนตามโครงสร้างของระบบการเมือง แม้เป็นนักการเมืองจริง ๆ ก็ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติเช่นกัน ความหมายของความถูกต้องตามกฎธรรมชาติคือหน้าที่ของทุกคน ทุกอาชีพ และทุกสิ่ง ที่ต้องปฏิบัติตามธรรมะของศาสนาหรือกฎธรรมชาติ เพื่อให้มีความถูกต้องทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ ซึ่งศาสนาส่วนใหญ่ได้สอนให้ละความเป็นตัวตนและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เพื่อให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และสูงสุดของธรรมะในพุทธศาสนาคือเห็นโลกเป็นอนัตตา หน้าที่ ๆ กฎธรรมชาติกำหนดไว้ อย่างเฉียบขาดเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ ความหมายของคำว่าการเมืองของท่าน จึงหมายถึงต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ทั้งสัตว์ ต้นไม้ และทุกสิ่ง การที่การเมืองมีปัญหา

ในปัจจุบันเพราะมนุษย์ตกเป็นทาสของกิเลส ผลของการเมืองจึงมีความขัดแย้ง ความวุ่นวาย ชีวิตส่วนตัวและสังคมส่วนรวมจึงไม่ปกติสุข เมื่อพิจารณาจากการเมืองในปัจจุบันก็พอจะเห็นได้ การที่ท่านกล่าวว่ากฎธรรมชาติกำหนดให้มนุษย์ทำหน้าที่ทางการเมืองให้ถูกต้อง โดยเป็นกฎที่เฉียบขาดหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ลักษณะที่กล่าวมานี้ แม้เราจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

ส่วนในข้อที่สองท่านเห็นว่า นักการเมืองที่แท้จริงต้องสังกัดพรรคที่ขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้า ข้อความนี้อาจฟังแปลกอยู่บ้าง แต่ก็เป็นความจริงตามกฎธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายในข้อแรก ที่อธิบายว่าการเมืองเป็นหน้าที่ ๆ หลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อนี้ขยายความเพิ่มเติมว่า นักการเมืองต้องสังกัดพรรคของพระผู้เป็นเจ้าหรือพระเจ้านั่นเอง การที่ท่านใช้คำว่า “พระเจ้า” ก็เพื่อให้ง่ายแก่ความเข้าใจ ในฐานะเป็นผู้ที่มีอำนาจกำหนดความเป็นไปของกฎธรรมชาติ ท่านเห็นว่าพระเจ้าในพุทธศาสนา ก็คือ กฎธรรมชาติ การเทียบเคียงกันเช่นนี้ เป็นการสร้างความปรองดองระหว่างศาสนาไปในตัว ทำให้ทุกศาสนามีสิ่งสูงสุดคอยควบคุมความเป็นไป นักการเมืองจึงต้องสังกัดพรรคของพระเจ้าเท่านั้น เพราะพระเจ้าได้กำหนดให้ทั้งจักรวาลนี้เป็นไปด้วยความปกติสุข แต่มนุษย์ไม่รู้จักพระเจ้า ไม่รู้จักอำนาจของพระเจ้า จึงกำหนดกฎเกณฑ์ทางการเมืองตามความต้องการของตนเอง สังคมทั่วโลกจึงมีปัญหาทางการเมือง เพราะออกนอกกลุ่มนอกทางของพระเจ้า บางครั้งท่านใช้คำว่าลบลู่พระเจ้า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการเมืองกับพระเจ้าจะเป็นต้นทุนสำคัญที่ทำให้เข้าใจการอธิบายเรื่องธรรมะกับการเมือง

เนื้อหาในบทต่าง ๆ

การเรียงลำดับของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เริ่มไปจากการทำความเข้าใจหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา คือ อธิบายว่าความเป็นไปของทุกสิ่งมีกฎธรรมชาติคอยควบคุมความเป็นไป มนุษย์และสิ่งทั้งหลายมีหน้าที่เรียนรู้และเห็นกฎธรรมชาติอย่างทะลุปรุโปร่ง เพื่อให้เราใช้ชีวิตอย่างถูกต้อง บทแรก ๆ ท่านจะให้พื้นฐานว่า ธรรมะคืออะไร ซึ่งหมายถึงกฎธรรมชาติที่กำหนดให้ทุกสิ่งเป็นไปตามเวลา ส่วนตัวของผู้อ่านนั้นไม่มีเวลา สิ่งที่ไม่มีความจริงเป็นสิ่งคงที่ แต่มีอำนาจทำให้สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามกฎได้ หรือที่เรียกสิ่งนี้ว่า “พระเจ้า” สิ่งนี้จึงต้องเป็นนิรันดร์

วิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ธรรมะกับการเมือง”

บทที่ 1 ชื่อบทว่า “ธรรมะกับการเมือง” ท่านเริ่มต้นอธิบายว่าทำไมต้องพูดถึงเรื่องการเมือง การเป็นนักรบขุดเรื่องนี้อาจจะไม่เหมาะสม แต่ท่านเห็นว่าการเป็นนักรบขุดก็พูดเรื่องนี้ได้ ซึ่งเป็นคนละความหมายกับการเมืองในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการยื้อแย่งผลประโยชน์ของฝ่ายต่าง ๆ การเข้าใจการเมืองเช่นนี้เป็นการเมืองภาค “ภาษาคน” ส่วนการเมืองใน “ภาษาธรรม” หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมะ และการปฏิบัติตามกฎของธรรมะ คือ การเมืองในความหมายที่ท่านพูดถึง ซึ่งเป็นการเมืองเพื่อสันติภาพของชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง ท่านย้ำว่าสาเหตุที่ต้องพูดเรื่องการเมืองเป็นเพราะความไม่ถูกต้องทางการเมือง ทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งหาความสงบสุขไม่ได้ เหตุผลเพียงเท่านั้นก็เพียงพอที่ต้องตั้งขุดกันถึงการเมือง เพราะสิ่งนี้เป็นภัยของชีวิตและสังคมในปัจจุบัน เมื่อชีวิตไม่สงบสุขจึงต้องพูดเรื่องนี้ ต่อมาท่านอ้างอิง พุทธภาษิตของพระพุทธเจ้าในข้อที่ว่า “ตถาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขของมหาชน ของสัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดาและมนุษย์” และข้ออื่น ๆ เช่น “บุรุษอาชาไนยเกิดขึ้นมาในโลกนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่มหาชน” รวมความแล้วพระพุทธเจ้าแนะนำให้เราทำประโยชน์แก่ส่วนรวมเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือให้สังคมได้พ้นจากอันตราย เมื่อต้องการให้สังคมสงบสุขก็ต้องแก้ไขที่การเมือง ตถาคตจึงมีหน้าที่ทางการเมืองเพื่อทำให้สังคมสงบสุข ท่านจึงให้คำจำกัดความคำว่าการเมืองว่า “การเมือง คือ ระบบของการจัดหรือการกระทำ เพื่อให้คนจำนวนมากอยู่กันโดยปราศจากปัญหา โดยไม่ต้องใช้อำนาจ”

เมื่อท่านแสดงให้เห็นว่าธรรมะกับการเมืองมีหน้าที่อย่างเดียวกัน คือ จัดให้คนจำนวนมากอยู่ร่วมกันโดยปราศจากปัญหา แต่การเมืองปัจจุบันไม่ได้จัดการด้วยธรรมะ จึงเป็นการเมืองของกิเลส ในตอนท้ายของบทนี้ ท่านจึงบรรยายหัวใจของหนังสือเล่มนี้ คือ เรื่อง “ธรรมะ 4 ความหมาย” ผู้ที่อ่านหนังสือเล่มนี้ควรทำความเข้าใจกับเรื่องนี้ให้กระจ่างแจ้ง เพราะในทุกบทท่านจะโยงกลับสู่เรื่องธรรมะ 4 ความหมาย อยู่เสมอ ธรรมะ 4 ความหมาย ประกอบด้วย (1) ตัวธรรมชาติ (2) กฎธรรมชาติ (3) หน้าที่ตามกฎหมายชาติ (4) ผลของการทำหน้าที่ตามกฎหมายชาติ ซึ่งความเป็นไปของทุกสิ่งและในทุกขณะ เราถูกกฎเกณฑ์นี้กำหนดความเป็นไปอยู่ตลอดเวลา แม้ขณะท่านอ่านบทความนี้ก็อยู่ในอำนาจของธรรมะเช่นเดียวกัน ซึ่งจะอธิบายเรื่องนี้ในโอกาสต่อไปข้างหน้า บทนี้จึงสรุปว่า การเมืองย่อมเป็นไปตามกฎของธรรมะ การเมืองกับธรรมะ จึงเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะเป็นการจัดให้คนจำนวนมากอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

บทที่ 2 ชื่อบทว่า “การเมืองคือธรรมะ” เริ่มต้นจากการทบทวนบทแรกเรื่อง ธรรมะ 4 ความหมาย และย้ำว่าความหมายที่ 3 คือ เป็นหน้าที่ตามกฎธรรมชาติที่ไม่อาจ หลบเลี่ยง การทำหน้าที่ตามความหมายที่ 3 นี้ คือ การทำหน้าที่ทางการเมืองซึ่งไม่จำเป็นต้อง เป็นนักการเมืองตามระบบการเมืองที่เป็นอยู่ แต่มนุษย์ มีหน้าที่ดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ตามกฎธรรมชาติ คือ มีชีวิตถูกต้องทั้งจิตใจและร่างกาย ทั้งการทำหน้าที่การทำงาน การเลี้ยงชีวิต การอยู่ร่วมกันทางสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน หน้าที่ทางการเมืองเช่นนี้ ธรรมชาติกำหนด ให้ทุกสิ่งต้องทำ เรื่องนี้เป็นคำตอบสำคัญว่าเราเกิดมาทำไม มีหน้าที่อะไร และถ้าให้ลึกซึ้ง กว่านั้น แม้เราใช้ชีวิตอยู่ในปัจจุบันก็ต้องเข้าใจได้ว่าทุกสิ่งเป็นอนัตตา คือ ที่มีอยู่ไม่ใช่ตัวตน ของเรา เป็นแต่เพียงสิ่งที่เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา คือ การมีอยู่ของสิ่งทั้งหลาย เป็นแต่เพียง เหตุและปัจจัยเท่านั้น โลกจึงไม่มีสิ่งใด การอธิบายว่าเราไม่มีตัวตนนี้ อาจเข้าใจยาก แต่เป็น ความจริงที่ธรรมชาติบังคับให้เราเรียนรู้ ไม่เช่นนั้นความทุกข์ก็จะถาโถมเข้าหาเราตลอดเวลา การเข้าใจเช่นนี้จะ เป็นพื้นฐานทางการเมืองที่ลึกซึ้งอย่างยิ่ง แต่นักการเมืองและคนทั่วไป เห็นว่ากฎอนัตตาและกฎอิทัปปัจจยตาไม่เกี่ยวอะไรกับการเมือง และเป็นอุปสรรคต่อ การพัฒนาสังคมด้วยซ้ำ ความคิดทางการเมืองของท่านจึงสวนทางกับแนวคิดทางการเมือง ในปัจจุบัน ที่เน้นความอโรยทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นสำคัญ ภาพรวมของบทนี้ ท่านต้องการแสดงให้เห็นว่า เราไม่จำเป็นต้องเชื่อทฤษฎีการเมืองที่ใครก็ตามกำหนดให้เราเชื่อ ท่านจึงอ้างหลักกาลามสูตรว่า พระพุทธเจ้าสอนให้เราเมื่อมีอิสระที่จะวินิจฉัยความถูกต้องที่ ไม่เหมือนกับที่แล้มา

บทที่ 3 ชื่อบทว่า “พระเจ้าคือยอดสุดของนักการเมือง” ในบทนี้ท่านเน้นว่า พระเจ้าคือนักการเมืองที่ยุติธรรมที่สุด พระเจ้าไม่เคยเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใด และมีอำนาจ กำหนดให้ทุกสิ่งเป็นไป แสดงว่าทุกสิ่งอยู่ในอำนาจของพระเจ้า การเมืองในอำนาจของ พระเจ้า คือ การจัดการสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก การทำเช่นนี้ คือการทำตามที พระเจ้ากำหนด หากทำตรงกันข้ามพระเจ้าจะลงโทษ ก็คือความขัดแย้ง ความขาดแคลน และเป็นความทุกข์ในที่สุด ท่านอธิบายว่าพระเจ้านี้มีอำนาจสำคัญ 3 ประการ คือ (1) เป็นผู้สร้าง (2) ผู้ควบคุม และ (3) เป็นผู้ทำลาย ทุกสิ่งที่มีอยู่ย่อมเป็นไปตามกฎนี้

วิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ธรรมะกับการเมือง”

ท่านเสนอว่าในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้าเช่นเดียวกันคือ กฎอภิปัจจยตา กฎนี้อธิบายการมีอยู่ของสิ่งทั้งหลายว่าเป็นแค่เหตุและปัจจัยเท่านั้น คือ “เมื่อมี สิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น” กฎดังกล่าวย่อมควบคุมการเกิดดับของทุกสิ่ง แม้ทุกสิ่งมีการเกิดดับแต่กฎดังกล่าวมีลักษณะเป็นนิรันดร์ กฎนี้จึงเป็นพระเจ้าของพุทธศาสนา ดังนั้นมนุษย์ควรทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎของความเป็นปกติสุขของชีวิตและสังคม คือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หากทำตรงกันข้ามด้วยการเห็นแก่ตัว สังคมก็ย่อมเป็นไปตามเหตุและปัจจัยนั้น หากมนุษย์จัดการเมืองผิดไปจากความประสงค์ของพระเจ้า ทุกชีวิตก็จะเดือดร้อน การเมืองแบบพระเจ้า จึงต้องประกอบไปด้วยความยุติธรรม เป็นไปตามสังขธรรม เป็นสังคมนิยม และต้องยึดหลักว่าสิ่งทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน การเห็นแก่ผู้อื่นจึงเป็นหัวใจของระบบการเมือง การเมืองของพระเจ้าจะไม่ทรยศผู้อื่นด้วยการเอาส่วนเกิน คือการบริโภคนิสัยที่เกินพอดี ทุกอย่างเป็นสมบัติของพระเจ้า เราเพียงยืมจากพระเจ้าแล้วต้องส่งคืน ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เราหาแห่งทั้งหลายรวมทั้งชีวิตเราด้วย ดังนั้นนักการเมืองที่ดีควรสังกัดพรรคของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ

บทที่ 4 ชื่อบทว่า “นักการเมืองของพระเจ้า” บทนี้เริ่มต้นอธิบายว่าทุกคนเป็นนักการเมืองของพระเจ้า หมายความว่าต้องทำหน้าที่ในการมีชีวิตที่ถูกต้อง คือไม่เห็นแก่ตัว และควรเลิกความรู้สึกแห่งตัวกู้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการอธิบายลึกลงไปอีกว่า สิ่งที่เราเรียกว่าตัวกูหรือตัวเรานั้น ความจริงแล้วไม่มีอยู่จริง ชีวิตเป็นแต่เพียงรูปและความรู้สึกเท่านั้น ความเข้าใจผิดว่ามีตัวเราที่แน่นอนนั้น เป็นต้นเหตุของปัญหาทางการเมือง บทนี้จึงเน้นย้ำว่านักการเมืองของพระเจ้าย่อมปฏิบัติตามที่พระเจ้ากำหนด คือไม่เบียดสิ่งอื่นเพื่อประโยชน์ของตนเอง

บทที่ 5 ชื่อบทว่า “ธรรมะสำหรับนักการเมือง” ท่านย้อนกลับไปทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับการเมือง โดยเฉพาะความหมายของธรรมะในข้อที่ 3 คือ การทำหน้าที่ตามกฎธรรมชาติที่ไม่มีอะไรหลบเลี่ยงได้ มนุษย์จึงมีหน้าที่ทางการเมือง โดยธรรมชาติ คือมีหน้าที่ของการดำรงชีวิตโดยไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งธรรมชาติออกแบบให้สิ่งทั้งหลายรวมตัวเป็นสังคมและมีการพึ่งพากัน หน้าที่ดังกล่าวพระเจ้าได้กำหนดไว้อย่างตายตัว ซึ่งพระเจ้าของพุทธศาสนาก็คือกฎอภิปัจจยตา หากมนุษย์ทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างถูกต้อง ผลที่เกิดเป็นความสงบสุขของสังคม ธรรมะสำหรับนักการเมืองจึงประกอบด้วย (1) เป็นผู้รู้จักธรรมะในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์ทางการเมือง (2) นักการเมืองต้องเป็นปุชนียบุคคล ถืออุดมคติพระโพธิสัตว์

(3) เป็นคนของพระเจ้า (4) ต้องเป็นสัตว์บุรุษ (5) ต้องจัดการเมืองให้ประกอบด้วยธรรม ซึ่งระบบของการเมืองที่ต้องประกอบด้วยธรรม ไม่ว่าจะเป็นระบบเผด็จการ ราชาธิปไตย ประชาธิปไตย หรือสังคมนิยม ขอให้ประกอบด้วยธรรมถือว่าใช้ได้ ธรรมะสำหรับนักการเมือง จึงเป็นหลักปฏิบัติของการทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายธรรมชาติที่กำหนดให้สิ่งทั้งหลาย ไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งในโลกปัจจุบันหากการเมืองเช่นนี้ได้ไม่ยากนัก

บทที่ 6 ชื่อบทว่า “ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท” ท่านเริ่มจากทบทวนความเข้าใจเดิม ว่าทำไมพุทธบริษัทต้องสนใจการเมือง โดยอ้างอิงข้อความตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราเกิดมา เพื่อประโยชน์สุขแก่อกุลแก่เวทดาและมนุษย์” หมายความว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งเดียวกับ การจัดระบบทางการเมือง คือให้คนทุกกลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ท่านพุทธทาสภิกขุ อธิบายความหมายของคำว่า “เวทดาและมนุษย์” เพิ่มเติมว่า แท้จริงแล้วเวทดาคือผู้ที่ไม่มีเหตุ หมายถึงไม่ต้องใช้แรงงานหรือเป็นคนที่มีมั่งมีนั่นเอง แต่มนุษย์เป็นผู้ที่อยู่กับเหตุที่ต้อง ออกแรงทำงาน ซึ่งในทุกสังคมต้องมีคนสองกลุ่มนี้ หมายรวมไปถึงชนชั้นนายทุนและ ชนชั้นกรรมกรที่มีความขัดแย้งกันอยู่เสมอ ท่านเห็นว่าต่างฝ่ายก็ตกอยู่ในอำนาจของ กิเลส ทั้งสองฝ่ายจึงหาวิธีการให้ฝ่ายตนได้เปรียบอยู่เสมอ สังคมจึงไม่มีสันติภาพ ท่านย้อนไป เล่าว่าเมื่อครั้งประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ มีการโฆษณาว่า ประชาธิปไตยจะนำมาซึ่งสันติภาพ เสรีภาพ สมภาพ และภราดรภาพ หลักดังกล่าวที่มาพร้อมกับ ระบบประชาธิปไตยก็อาจสร้างสังคมที่สงบสุขได้จริง

ส่วนความหมายทางธรรมของคำเหล่านี้มีความหมายไม่เหมือนทางโลก ในทางธรรม สันติภาพหมายถึงสันติภาพขั้นต้นและขั้นสุดท้ายคือนิพพาน คำว่าเสรีภาพตรงกับคำว่าวิมุตติ คือหลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลส คำว่าสมภาพคือเท่าเทียมกันในฐานะที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเป็นทุกข้ออย่างเดียวกัน คำว่า ภราดรภาพคือการเป็นพี่น้องทางธรรม ทุกคน เปรียบเสมือนลูกของพระพุทธเจ้า และต้องเผชิญกับปัญหาของความทุกข์อย่างเดียวกัน ก่อนจะจบบทนี้ท่านเสนอว่าเราต้องมีระบบของธรรมะเป็นผู้ปกครองโลกไม่ว่าประเทศนั้น ๆ จะปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ราชาธิปไตย สังคมนิยม และเผด็จการ แม้เป็นเผด็จการ แต่ถ้าเป็นไปโดยธรรมก็ถือว่าถูกต้องและเกิดผลอย่างรวดเร็ว ท่านเห็นว่าการกล่าวหาว่า เผด็จการมากเกินไป โดยไม่พิจารณาว่าเป็นไปโดยธรรมหรือไม่ เป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด เพราะในอำนาจของธรรมะหรืออำนาจของพระเจ้า มีกฎธรรมชาติที่เป็นไปอย่างเฉียบขาด

โดยไม่มีการต้อรองใด ๆ แบบเดียวกับกฎอื้ที่บ่ัจจยตทอื่อธิบายว่ทูกอย่งเป็นไปตมเหตุและบ่ัจจย ไม้้อจต้อรองได้ กฎธรมษตติที่ท่นน่เสนอนี้เรียกว่ระบบการเมืองของพุทธรบรช้ช

บทที่ 7 ชื่อบทว่ “ถ้ามีธรมะก็ไม้ต้อมีการเมือง” เมื่ท่นอธิบายการเมืองในระบบธรมะมาหลายบท ในบทนี้จึงเสนอว่ถ้ามีธรมะก็ไม้ต้อมีการเมือง หมายความว่าระบบการปกครองที่มนุษย์พยายามออกแบบไม้ว่ประชาธิปไตย ราชาธิปไตย สังคมนิยม และเผด็จการ หน้าที่ของระบบการเมืองด่งกล่าวก็เพื่อท่ให้คนจ่ำนวนมากอยู่ร่วมกันอย่งสงบสุข แต่เมื่ใช้ระบบการเมืองด่งกล่าวแล้ว การรวมตัวเป็นสังคมนย่เพิ่มไปด้วยความขัดแย้ง หรือต่านทานอำนาจของกิเลสไม้ได้ ในทางตรงกันข้ามมนุษย์ไม้ต้อมีระบบการเมืองเหล่านีก็ได้เพียงปฏิบัติตมกฎของธรมะ คือมีความสัมพันธ์กันทางสังคมโดยไม้เห็นแก่ตัว และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ชีวิตส่วนตัวและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนย่จะสงบสุข ท่นจึงเสนอให้ทุกคนช่วยกันปฏิบัติตมกฎของธรมะ ระบบของธรมะจะกลายเป็นการเมืองอยู่ในตัว

บทที่ 8 ชื่อบทว่ “ท่อย่งไรโลกนี้จะมีการเมืองในระบบธรมะ” เริ่มต้นท่นพูดถึงปัญหาว่ คนท่วไปไม้เชื่อว่าธรมะกับการเมืองจะเข้ากันได้ หลักธรมะไม้ขัดกับผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคลก็เพิกถอนเสีย นักการเมืองที่ครองโลกอยู่ก็ไม้ประกอบด้วยธรมะ สังคมนย่จึงเกิดโรคบูชาเงินและการคอร์รับชั่น การท่ให้มีการเมืองระบบธรมะต้อเริ่มต้นจกการศึกษาธรมะ ช่วยกันท่ให้ธรมะครองโลก และให้ทุกคนรู้จกว่เรามีหน้าที่ที่ต้อประพฤติให้ถูกต้อตมกฎธรมะษตติ เพราะถือเป็นทางรอดทางจิตวิญญาณที่แท้จริง

บทที่ 9 ชื่อบทว่ “ระบบการเมืองที่เหมะสมแก่ศาสนิกชนตมแบบฉบับ” หมายถึระบบการเมืองที่เหมะสมกับศาสนิกชนของพุทธรศาสนาและศาสนาอื่น ๆ คำว่แบบฉบับหมายถึต้นแบบหรือลักษณะที่แท้จริงของศาสนิกชน ควรมีลักษณะด่งต้อไปนี้ (1) เชื่ในระบบสังคมนิยมโดยธรมะ (2) เป็นอนูรักษนิยม (3) มีเสรีภาพทางธรมะ (4) บูชาหัวหน้าที่เฉียบขาดเป็นธรมะ (5) มีเสรีภาพทางจิตใจ (6) มีชีวิตตมแบบแผนจารีตประเพณี (7) เป็นผู้ที่เดินทางสายกลางไม่มีชัยไม่มีขว (8) ไม้หลงอบายมุข (9) ไม้รุกรานใคร (10) ยอมสละชีวิตเพื่อธรมะ ข้อนี้ไม้ได้หมายถึศาสนิกชนที่แท้ต้อเสียชีวิต แต่หมายถึยอมเสียเกียรติเสียสิ่งที่ยึดถือเพื่อรักษาธรมะเอาไว้ ข้อปฏิบัติของศาสนิกชนตมหลักด่งกล่าว ถือเป็นระบบการเมืองที่เหมะสมแก่ศาสนิกชน การถือหลักเช่นนี้จะท่ให้ชีวิตและสังคมนย่มีความสงบสุข ซึ่งเป็นระบบที่ควรนำมาใช้ในโลกรบัจจุบัน

บทที่ 10 ชื่อบทว่า “องค์ประกอบเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของพุทธบริษัท” บทนี้พูดถึงองค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง คือเราจะจัดสรรทรัพยากรกันอย่างไร ท่านให้ถือหลักดังต่อไปนี้ (1) พุทธศาสนามีอุดมการณ์รับใช้มหาชน หมายถึงมนุษย์ควรเกิดมาเพื่อประโยชน์สุขของสังคม (2) การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินควรมีเท่าที่จำเป็น โดยมีหลักว่า “สิ่งทั้งหลายไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” เป็นของที่ต้องส่งคืนธรรมชาติ (3) การจัดสรรที่ดินตามหลักพุทธศาสนา คือที่ดินเป็นของส่วนรวม ไม่มีกรรมสิทธิ์ส่วนตัว (4) การรวมตัวเป็นสหกรณ์ (5) มีระบบคอมมูนอย่างพระพุทเจ้า (6) มีวินัย เป็นระเบียบเรียบร้อย (7) มีพระธรรมเป็นพื้นฐาน คือมีหน้าที่ทำให้ชีวิตและสังคมมีความสุข ข้อเสนอ ในบทนี้เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันทางสังคม ปัญหาของการเมือง ในปัจจุบันที่มีความขัดแย้งกันมาก มีพื้นฐานมาจากการเอื้อแย่งทรัพยากรให้เป็นของตนเองให้ได้มากที่สุด โดยผ่านระดับที่เรียกว่าการเมือง

บทที่ 11 ชื่อบทว่า “ปัญหาเฉพาะหน้าของมนุษย์ปัจจุบัน” ในบทนี้พูดถึงปัญหาทางการเมืองที่โลกเผชิญอยู่ การเพิ่มของจำนวนประชากรยิ่งมีมากเท่าไรก็ต้องมีการจัดระเบียบและมีศีลธรรมเพิ่มขึ้น โลกที่มีมนุษย์เป็นทาสของอายตนะ ทาสของความรู้สึกทางประสาทสัมผัส การแพทย์ที่ก้าวหน้าทำให้ยี่ตอายุของพลเมืองให้ยาวนาน และการพัฒนาที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ปัญหาเฉพาะหน้าดังกล่าวนี้ ทำให้มนุษย์ต้องกลับไปสู่การเมืองแบบธรรมะ ซึ่งธรรมชาติกำหนดไว้อย่างตายตัว ตามที่กฎธรรมชาติหรือพระเจ้าได้กำหนดไว้

ตั้งแต่บทแรกถึงบทสุดท้าย ท่านกำลังเสนอว่าการเมืองที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน เป็นการเมืองของกิเลสของมาร ซึ่งจะนำมาซึ่งความขัดแย้งอย่างไม่มีสิ้นสุด มนุษย์ไม่มีทางเลือกอื่น จึงจำเป็นต้องกลับไปสู่การเมืองแบบธรรมะที่ทุกคนสามารถทำได้ทันที โดยไม่ต้องรอการแก้ไขรัฐธรรมนูญหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เพราะทุกคนมีหน้าที่ทางการเมืองโดยกฎธรรมชาติ อยู่ในตัว ดังนั้น ทุกกิจกรรมของชีวิตที่ทำหน้าที่อย่างถูกต้องคือการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง ในความหมายของท่านพุทธทาสภิกขุ

ธรรมะกับการเมืองเป็นสิ่งเดียวกันได้อย่างไร

หนังสือเล่มนี้เสนอทฤษฎีทางการเมืองโดยนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนามาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ท่านพุทธทาสภิกขุได้นำหลักธรรมดังกล่าวมาอธิบายว่าการเมืองที่แท้จริงนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปตาม กฎธรรมชาติ คือมีกฎเกณฑ์กำหนดไว้อย่างเสียบขาดว่า สิ่งทั้งหลายต้องทำหน้าที่อย่างไร ทั้งมนุษย์และทุก ๆ สิ่ง แม้สิ่งที่เรียกว่าระบบจักรวาลก็เป็นการทำหน้าที่ทางการเมืองในความหมายนี้ หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ธรรมชาติกำหนดให้ ทุกสิ่งดำรงอยู่อย่างสอดคล้องเป็นระบบ ท่านจึงใช้คำว่า “นักรการเมืองต้องสังกัดพรรคของพระเจ้าเป็นเจ้า” จึงจะมีชีวิตรอดอย่างปกติสุข และเป็นการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งตรงข้ามกับอุดมการณ์ของพรรคการเมืองที่มนุษย์จัดตั้งขึ้นในปัจจุบัน การเป็นพรรคการเมืองของพระเจ้ายกอุดมการณ์ของพรรคการเมืองในปัจจุบันจึงแตกต่างกันมาก นักรการเมืองและพรรคการเมืองในปัจจุบัน ไม่สนใจพรรคของพระเจ้าเป็นเจ้าอย่างที่ท่านพุทธทาสภิกขุนำเสนอ และกลับเห็นว่าธรรมะเป็นสิ่งกีดขวางความก้าวหน้าของการเมือง การเมืองในปัจจุบันจึงเหมือนกับไม่มีทางแก้ไขให้ดีขึ้นได้ เพราะมีอุดมการณ์คนละอย่างกับกฎธรรมชาติของในฝ่ายที่สร้างความสงบสุข นักรการเมืองทั้งหลายจึงไม่เชื่อว่าธรรมะกับการเมืองเป็นเรื่องเดียวกัน แต่หนังสือเล่มนี้ย้ำว่าเป็นเรื่องเดียวกันแยกออกจากกันไม่ได้ การเมืองเมื่อขาดธรรมะก็กลายเป็นเรื่องสกปรก สาธารณะหลักของหนังสือเล่มนี้ที่ควรพิจารณา ประกอบด้วย (1) เรื่องธรรมะ 4 ความหมาย และการเมืองเป็นหน้าที่ของทุกคน (2) นักรการเมืองต้องสังกัดพรรคของพระเจ้า (3) หลักของการถือครองทรัพย์สิน

1) เรื่องธรรมะ 4 ความหมาย และการเมืองเป็นหน้าที่ของทุกคน

ก่อนจะพูดถึงธรรมะกับการเมืองท่านให้ทำความเข้าใจกับเรื่องธรรมะ 4 ความหมายก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานทั้งหมดของการทำความเข้าใจ ว่าโลกนี้ถูกควบคุมด้วยกฎธรรมชาติในลักษณะอย่างไร ธรรมะความหมายที่ 1 คือตัวธรรมชาติ หมายความว่าความเป็นทุกสิ่งในโลกนี้ ย่อมเป็นไปตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือทุกสิ่งที่กำลังเป็นไปในทุกขณะ เรียกว่าตัวธรรมชาติ ความหมายที่ 2 คือกฎธรรมชาติ หมายความว่า ตัวธรรมชาติที่เป็นไปย่อมมีกฎเกณฑ์อย่างตายตัวที่ท่านพุทธทาสภิกขุเรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตา ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและดับไป หรือเป็นนิรันดร์ก็ตาม ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ตลอดเวลา ความหมายที่ 3 คือหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ หมายความว่ากฎธรรมชาติในข้อ 2 ได้กำหนดหน้าที่ของทุกสิ่งให้

ทำหน้าที่อย่างถูกต้องจึงจะมีชีวิตรอด กำหนดให้ตนไม่มีหน้าที่อย่างไร มนุษย์มีหน้าที่อย่างไร รวมทั้งตัวกฎธรรมชาติดเองก็กำหนดให้ตัวเองมีหน้าที่อย่างเฉียบขาด ความหมายของธรรมะในข้อ 3 นี้เองที่ท่านพุทธทาสภิกขุย้ำว่า “เป็นหน้าที่ทางการเมืองของมนุษย์ที่หลบเลี่ยงไม่ได้” หมายถึงธรรมชาติดำหนดให้มนุษย์มีหน้าที่ทางการเมือง หรือเรียกว่าพระเจ้ากำหนดก็ได้ คือกำหนดให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ตั้งแต่การดำรงชีวิตการทำงาน การรวมตัวเป็นสังคม โดยให้เข้าใจพื้นฐานว่าตัวตนที่เรารู้สึกได้นั้นไม่มีจริง จึงไม่ควรเห็นแก่ตัวและควรทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม หน้าที่อย่างที่ว่านี้ คือธรรมะกับการเมืองที่ท่านพูดถึง ส่วนธรรมะในความหมายที่ 4 คือผลของการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งหากทำหน้าที่ถูกต้องเป็นข้อที่ 3 คือไม่เห็นแก่ตัว ผลของการดำรงชีวิตและการเมืองก็จะเป็นไปอย่างสงบสุข

2) นักการเมืองต้องสังกัดพรรคของพระเจ้า

ข้อเสนอเช่นนี้อาจฟังดูแปลก ๆ นักการเมืองจะสังกัดพรรคของพระเจ้าได้อย่างไร เรื่องนี้เชื่อมโยงกับข้อที่ผ่านมา คำว่าพระเจ้าที่ท่านพุทธทาสภิกขุหมายถึง คือกฎธรรมชาติ ที่มีอำนาจอย่างเฉียบขาดตามธรรมะในความหมายที่ 2 ธรรมะคือกฎธรรมชาติ พระเจ้าในความหมายนี้ คือกฎธรรมชาตินั่นเอง ท่านขยายความว่าพระเจ้านี้มีหน้าที่ 3 ประการ คือ (1) ผู้สร้าง (2) ผู้ควบคุม (3) ผู้ทำลาย ดังนั้นหากมนุษย์ทำการเมืองที่เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้อง พระเจ้าก็ลงโทษให้เกิดความขัดแย้ง เกิดการฆ่าฟัน และเกิดความทุกข์ทั้งสังคมนี้เป็นเพราะไม่สังกัดพรรคของพระเจ้า แต่กลับสังกัดพรรคมาร ปัญหาทางการเมืองจึงต้องเป็นไปตามกฎที่ปัจจัยตา คือ เมื่อมีเหตุเป็นอย่างไร ผลก็ย่อมเป็นอย่างนั้น ดังนั้น นักการเมืองควรมีธรรมะหรือปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระเจ้ากำหนด

3) หลักการถือครองทรัพย์สิน

เมื่อโลกมีปัญหาความขัดแย้งเนื่องจากมนุษย์ต้องการถือครองทรัพย์สินเป็นส่วนตัว ทั้งส่วนบุคคล สังคม และการเมืองระหว่างประเทศ จึงมีระบบการเมืองขึ้นมาเพื่อแย่งชิงทรัพย์สินกลายเป็นสงครามทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น หลักธรรมะกับการเมืองของหนังสือเล่มนี้เสนอว่า ทรัพย์สินทุกอย่างเป็นของธรรมชาติ ซึ่งมีขึ้นตามกฎที่ปัจจัยตา หรือเป็นของพระเจ้า มนุษย์จะยึดครองเป็นของตนเองไม่ได้ แม้แต่ชีวิตร่างกายนี้ก็เป็นที่มมาจากธรรมชาติเช่นเดียวกัน ท่านจึงเสนอระบบการเมืองแบบสังคมนิยม คือเห็นแก่ส่วนรวม

วิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ธรรมะกับการเมือง”

ทรัพยากรไม่ควรไม่มีใครถือกรรมสิทธิ์เด็ดขาด และเสนอว่าหลักการนี้ไม่ว่าเป็นการเมืองในระบบใด ระบบประชาธิปไตย ราชาธิปไตย เผด็จการ หรือสังคมนิยม ชื่อนำหน้านั้นไม่สำคัญเท่าการมีธรรมะในระบบนั้น แม้เผด็จการก็ใช้การได้ดี ท่านให้หลักของการใช้ทรัพยากรว่า พุทธศาสนามีหลักคำสอนสำคัญว่า “สิ่งทั้งหลาย ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” เพราะไม่ใช่ของเรา เป็นของธรรมชาติที่ให้เราใช้สอยชั่วคราว สรุปว่าหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่อาจหลบเลี่ยงหน้าที่ทางการเมืองหรือหน้าที่ของการปฏิบัติตามหลักธรรมะได้ คือต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมในการอยู่ร่วมกันในสังคมไม่เช่นนั้นการเมืองจะเป็นเรื่องทำลายโลก

บทส่งท้าย

สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับสาระสำคัญในหนังสือเล่มนี้ จะเห็นได้ว่าเมื่อการเมืองเดินมาผิดทาง แม้จะแก้ไขรัฐธรรมนูญไปหลายฉบับ มีการเปลี่ยนแปลงวิธีเลือกตั้งโดยหวังว่าการเมืองจะดีขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง แต่ก็ปรากฏชัดแล้วว่า ไม่ว่าจะมนุษย์จะค้นคว้าระบบใด ๆ ทางการเมืองที่คิดว่าดีกว่าเดิม แท้จริงแล้วเป็นการปรับเปลี่ยนแต่รูปแบบเท่านั้น สาระของความเห็นแก่ตัวยังไม่เปลี่ยนแปลง หนังสือเล่มนี้เสนอแนะว่ามนุษย์ไม่มีทางเลือกอื่น หากต้องการความสุขของชีวิตและสังคมต้องทำการเมืองในระบบธรรมะตามที่กฎธรรมชาติหรือพระเจ้ากำหนดไว้อย่างเฉียบขาด และทุกคนย่อมเป็นนักรการเมืองอยู่ทุกวินาที ทุกหน้าที่ของสิ่งทั้งหลาย จึงเป็นหน้าที่ทางการเมืองโดยตรง

References

Buddhadasa Bhikkhu. (2006). Dharma and Politics. Bangkok: Sukapamjai.
(In Thai)